

Az angol és az amerikai szleng

záródolgozat

Készítette: Varga Márta

III. évfolyam

magyar levelező

„(...)bizonyos, hogy az általunk használt legrégebb és legmaradandóbb szavak közül eredetileg sok a szleng merész féktelenségéből származik”(WHITMAN 2002:11) – írja Walt Whitman neves amerikai költő és gondolkodó 1885-ben az amerikai szlengről. Írásában elragadtatott hangon szól a szleng nyelvi kifejező- és teremtőerejéről, melynek szerinte az amerikai nép brit uralom alóli teljes felszabadulása is köszönhető, hiszen a szleng segítségével nemcsak politikailag, de nyelvileg is sikerült elkülönülniük az anyabirodalomtól. Véleménye szerint tehát a szleng nem más, mint „élő bizonyítéka a beszédben a szabadságnak, az örök tiltakozásnak és az örök termékenységnek” (WHITMAN 2002:11), ám ezzel koránt sem adott pontos definíciót erről az azóta is megfoghatatlan nyelvi jelenségről, melyet mindenki ismer ugyan és névvel is rendelkezik, ám pontos mibenlétét nyelvészek tucatjai sem tudták egyértelműen megjelölni.

Ennek oka, hogy a szleng sosem volt különálló, minden más nyelvi rétegtől és stílustól elkülönülő megnyilatkozás, sokkal inkább egyfajta integráló tényező, mely képes magába olvasztani több nyelvváltozat és stílus elemeit úgy, hogy azokból a saját kreativitásának hozzáadásával valami újat is hoz létre. Egyesek szerint a szleng tulajdonképpen az alvilág nyelve, vagyis az argóval egyenlő, mások szerint a bizalmas, fesztelen társalgások nyelvváltozata, megint mások egyenlőségjelet tesznek a szleng és az ifjúsági nyelv közé, vagy éppen a nép ajkán virágzó költőiség, vagy a kreativitás rövid életű megnyilatkozásaként kezelik. (KÖVECSES 1997:7) S valóban, a szlengnek sok forrás táplálja: Péter Mihály szerint a köznyelv bizalmas társalgás során használt változata, az idegen nyelvek, az argó, a zsargon de még a nyelvjárások is mind-mind forrásai és táplálói a szlengnek (PÉTER 1999:29), ami megmagyarázhatja, miért érti meg mindenki a szlenget akkor is, ha annak legújabb fordulataival, szavaival találja magát szemközt.

Arra a kérdésre, hogy kik is ezek az újítók, vagyis kik használják a szlenget, Kövecses Zoltán azt a választ adja, hogy a nemek közül inkább a férfiak, a korosztályok szerinti felosztásból inkább a fiatalok, műveltség szerint pedig a műveletlenebb rétegek azok, melyek élnek a szleng szabadságával. (KÖVECSES 1997:8) S bár ez nem jelenti azt, hogy a nők, az idősebb generációk vagy éppen az iskolázottabb rétegek ne nyúlnának a szleng különös kifejezőkincséhez, mégis megmagyarázza azt a jelenséget, mely a szlengben előforduló szavak és kifejezések jelentésével kapcsolatos: legtöbbjük néhány nagyobb jelentéskör köré csoportosítható. Ezek lehetnek megnevezések a társadalom semleges vagy kitzasztott, esetleg nem preferált tagjaira (rendőrök, bűnözők, férfiak és nők, prostituáltak, homoszexuálisok,

leszbikusok, gyengeelműjűek stb.), a nemi aktus számtalan – sokszor finomító árnyalatú – megnevezése, különféle állapotok körülírása (terhesség, ittas állapot, betegségek), faji, nemzetiségi vagy vallási hovatartozásra vonatkozó szavak (ír, olasz, amerikai, zsidó, fekete, indián stb.), valamely dolog minőségét, állapotát értékelő kifejezések (rossz, jó, megfelelő, használhatatlan). Ezeken kívül a szleng számos szava helyettesíti a tabunak számító testrészek neveit is, mint a női mellek, illetve mindkét nem nemi szervei, illetve a társadalmi szempontból szintén tabunak számító halált. Ezzel a néhány kategóriával – ha kiegészítjük még néhány gyakori, illetve alapvető cselekvésre vonatkozó kifejezéssel – lényegében lefedhetjük jelentés szempontjából a szleng szókincsét. Ez a szókincs pedig egyértelműen maszkulin jellegű, s világosan mutatja a fiatalabb korosztályok egyébként természetes fokozott szexuális érdeklődését is.

Az angol nyelvterületen élő szlengnek számos változata létezik, melynek egyértelmű okai azok a nagy földrajzi távolságok melyek elválasztják egymástól az angolt hivatalos nyelvként használó országokat. Bár mindegyik a brit angolon alapszik, az egykori gyarmatbirodalom azóta önállósult országai: az Egyesült Államok, Ausztrália vagy Dél Afrika mostanra nyelvileg is levált az anyaországról, s ez elsősorban rendkívül aktív szlengjüknek köszönhető, mely megteremtette ennek a leválásnak az alapjait. S bár az első angol szlengszótár már 1785-ben elkészült mára az amerikai szleng vált az egyértelmű uralkodóvá és irányadóvá ezen a területen. (KÖVECSES 1997:13) Ennek oka az lehet, hogy az amerikaiak a saját kultúra megteremtése feletti igyekezetükben tulajdonképpen "legalizálták" a szlenget, vagyis sokáig olyan természetesnek vették, hogy igazán sosem vált oly mértékben stigmatizált nyelvváltozattá, mint a világ más területein. Egyenes következménye lett ennek, hogy számos, eredetileg szleng szó vált a mindennapi élet nyelvének – vagyis a köznyelvnek – a részévé. A *right* szó például eredetileg 'egyenest' jelentett, s később alakult ki 'helyes, igaz, igazságos' jelentése, a *wrong* 'eltorzult, elferdült' jelentéséből 'rossz, helytelen' jelentést kapott, az *influenced*, eredetileg 'befolyízik' jelentésű szóból így lett 'befolyásol'. (WHITMAN 2002:12)

Az amerikai szlengnek számos forrása mutatható ki, melyek ugyan részben specifikusak, részben azonban az angol szlengre is érvényesek. Ezek: a bűnözés nyelve, a fegyveres erők zsargonja, a határvidékek, a szerencsejátékok, az aranyásók, a cowboyok, a feketék, a zsidók, a németek, a különféle szubkultúrák, a homoszexuálisok és az újabb mozgalmak nyelvhasználata. (KÖVECSES 1997:16-23) Ezekből a részben történelmi, részben perifériális változatokból került

az amerikai szlengbe számos olyan, ma már elterjedt kifejezés, mint *to do the dirty work* (elvégezni a piszkos munkát), *ammo* (lőszer, muníció), *big deal* (nagy dolog), *lucky strike* (szerencsés fogás), *long time no see* (rég nem láttalak), *chic* (csaj, lány), *I'm telling you* (én mondom neked) és még sok más, melyek ma már nemcsak Amerikában, hanem az egész világon ismertek. (KÖVECSES 1997: 16-20) Tulajdonképpen elég nehéz elkülöníteni egymástól az amerikai és a többi angol nyelvű ország szlengjét, hiszen a speciális hatások (mint a feketék nyelve vagy a cowboyoké) ellenére az amerikai befolyás gyorsan terjeszti el 'kultúrájával' együtt nyelvhasználatát is.

A szóalkotásnak számtalan módja van, s ezek számtalan kifejezésformát hoznak létre. A leggyakoribbak: a szóösszetétel, a szóképzés, a szófajváltás (vagy funkcionális váltás), az átvételek, a rövidítések (vagy akronímák), a metafora és a metonímia. (KÖVECSES 1997: 26-30) Ezek mellett azonban különféle kulturális ismeretek is szükségesek a szleng megértéséhez. Ahhoz például, hogy értsük, miért neveztek a századelőn egy bizonyos fajta kocsit *Henrynek* tudnunk kell, hogy a szóban forgó autó gyártóját Henry Fordnak hívták, s keresztneve idővel az általa gyártott terméket kezdte jelölni. (KÖVECSES 1997:34) A szleng megértéséhez és helyes használatához tehát több tényezőt is figyelembe kell venni.

Az amerikai és az angol szleng összehasonlításához remek alapot ad András T. László és Kövecses Zoltán Angol-magyar szlengszótára (Maecenas Könykiadó, 1991) és Takács Erika Angol-amerikai szlengszótára (Könyvmíves Könyvkiadó, 2002) melyek közt nemcsak a megjelenések között eltelt 11 év teszi a különbséget. Köztudott, hogy a szleng rendkívül gyorsan változik, hiszen amellet, hogy keresi az újat nem hagy figyelmen kívül semmilyen fontos változást sem. Az előbbi kötetből jórészt az angol szlenget ismerhetjük meg, míg az utóbbiból az angol és amerikai kifejezések túlnyomó többsége ellenére betekintést kapunk az ausztrál, ír, jamaikai, új-zélandi, dél-afrikai szlengbe is. Emiatt itt látható igazán, mennyire összefonódott egymással az angol és az amerikai szleng.

András T. László és Kövecses Zoltán szótárában a szavak és kifejezések után a szófajt találjuk, majd egy szinonimával jelzik a kérdéses szó tágabb értelemben vett jelentését – vagy ha ez nem lehetséges körülírással érzékeltetik – majd a magyar szleng megfelelő szavai és kifejezései következnek. Pl.: **chin** vi ELBESZÉLGET, TÁRSALOG: dumcsizik, (el)dumálgat. Takács Erika ennél alaposabb: a szavak után először is megadja milyen szófajúak és mely nyelvterületen használatosak, majd a jelentés körülírása és a magyar nyelvi szleng megfelelők után

példamondatok is ad: **chip i**, GB US heccel, húz, beugrat valakit *Why did you have to _ him?* Miért kellett beurgatni? Ezek a példamondatok sokszor valóban sokat segítenek a kifejezés pontos használatát illetően – már ha szleng esetében lehetséges 'pontos' használatról beszélni -, ami az András-Kövecses féle szótár egyik hiányossága.

A két nyelvterület közti, illetve az eltelt idő okozta különbség vizsgálatához nézzük meg, milyen elnevezések élnek a két nyelv szlengjében, melyek valamilyen szempontból férfit vagy nőt jelölnek. Ezekre a kifejezések is megmutatják, hogy a szleng sokszor nem riad vissza a durva, tabu kifejezésektől sem, sőt, ezek területén bontakozik ki csak igazán sokszínűsége, hiszen olyan szavakat kell helyettesítenie, melyeknek használata „tiltott”. Elsőként a korábbi adatot – tehát az András-Kövecses-féle szótár adatát, - majd a későbbit – Takács Erika gyűjtéséből – adom meg, az időrendiség miatt. Így jobban látható lesz a különbség, hiszen az előbbi szótár kimondottan angol szlenget tartalmaz, míg az utóbbi egymás mellett mutatja be az amerikai és az angol kifejezéseket.

Bizonyos szavak tökéletes egyezést mutatnak a két szótár között, tehát számos kifejezés van, amely egy évtized után sem avult el – s ez szlengről szólván figyelemre méltó jelenség, a szleng ugyanis éppen olyan gyorsan elavulhat mint ahogy új kifejezések keletkeznek.

A férfiakra vonatkozó szavak közül ilyenek a következők:

beast (szörny) = csúnya ember/állat, barom

bird-watcher (madármegfigyelő) = nőket bámuló férfi, szoknyavadász

blighter = ipse, pasas, fickó

cookie (süti) = csinos férfi

dad(dy) = apu, apuci

fuzz = zsaru

good-looker = jóképű ember

guy = hapsi

heavy (nehéz) = gorilla, nehéz fiú

jock (tulajdonnévből) = hapsi

John = átlagember, Kovács 2 János

lup = ostoba, buta férfi

Mr. Big (Nagy Úr) = főnök, góré

Mr. Nice Guy (szép fickó úr) = rendes fickó, rendes srác
Mr. Right (Helyes Úr) = álompasi, az igazi
old fogey (maradi, régi) = öreg férfi, vaskalapos
paddy (tulajdonnévből) = ír férfi/zsaru
pops = papa
punter (hazardőr) = nőcsábász
redneck (vörösnyakú) = tuskó, bunkó
skin (bőr) = pasi, hapsi
sugar daddy (cukros apuci) = fiatal szeretőt kitartó idős férfi
tough guy = kemény fickó, nehéz fiú
trog (a troglodyte = barlanglakó rövidítése) = vén trotli
wallah (szolga Indiában) = főszer, pasas

Ez a néhány szó és kifejezés tulajdonképpen minden lényeges elemet tartalmaz: megnevezést a férfiról általában, a rendőrökről, néhány nemzetiségről és az idősekről is. Természetesen számtalan megnevezés él a homoszexuálisokra is, álljon itt ezekből is néhány példa a teljesség kedvéért, hiszen ezek is a szleng részei: fag, fairy (tündér), gay, nancy (női tulajdonnévből), pansy (árvácska), queen (királynő), tonk.

A nők esetében a legtöbb kifejezés és szó a prostituáltakkal kapcsolatban keletkezett, s később ezek egy része „finomodott”, illetve elfogadottabbá vált, áttevődve így fiatal lányokra, csinos nőkre is. A legtöbbjükben azonban megmaradt a becsmérlő, pejoratív íz. Nőkre vonatkozó kifejezések:

bag (szatyor) = csúnya nő
bear (medve) = csúnya nő
better half (jobbik fél) = asszony, feleség
bird (madár) = csaj, lány/kurva
bitch (szuka kutya) = ribanc
chick (csibe) = lány
cookie (süti) = csinos lány
glutz (glut = vágyat kielégít) = cafka

goldie locks (arany fürtök) = buta szősz
Judy = nő
looker = csinos nő
mink (nyérc) = csinos nő
missis = feleség
moll = csaj/prosti
mom = anyu
number (szám) = csinos nő
old girl (öreg lány) = vén szatyor
pro = prostituált
sister (nővér) = barátnő
sob sister (zokogó nővér) = sokat síró nő, bőgőmasina
tom = prosti
tramp = könnyűérkölsű nő
wife (feleség) = barátnő/feleség
workig girl (dolgozó lány) = prostituált

Az egyezések között akad olyan is, amely csak részleges: vagy a kifejezés formája tér el vagy a jelentésben van árnyalatnyi különbség. Általában ezeket az okozza, hogy az egyiket Amerikában, a másikat Angliában használják. Ilyen kifejezések:

arse, arse-hole = férfi durva megnevezése	arse bandit = homoszexuális
hunk = csődör	hunkie = izmos férfi
jane = prosti/ Jane Q. Public = átlagnő	jane = maca
jockey = prostituált kliense	jock = hapsi
pussy = liba, picسا	pussycat = nő, csaj
ratbag = patkány, undorító ember	ratfink = patkány, mocsok ember

Némely kifejezéseket Takács Erika szótára amerikai és angol területen egyaránt használatosként tüntet fel, a régebbi szótár azonban nem említi. Ennek nem feltétlenül az az oka, hogy újdonságokról van szó, bár biztosan sok ilyen is szerepel közöttük. A férfiakra vonatkozók ezek közül a következők:

animal (állat) = vadállat, erőszakos férfi
bagman (zsákos ember) = gengszter
crud = szörnyű pasi
dick = férfi durva elnevezése
dupe = palimadár
front man = frontember, vezető
gargler = részeges alak
gear = homoszexuális
go-getter = agresszív ember
hock = homokos
homo = meleg
hubby = férj
lady-killer (hölgygyilkos) = nőcsábász
runner (futó) = zsarú
son of a gun (fegyver fia) = hapsikám, öregem
strong-arm man (erős karú ember) = verekedős férfi/kidobóember

A nők esetében is akad jó néhány ilyen kifejezés:

ankle (boka) = csinos nő
ball and chain (golyó és lánc) = feleség
bit (darab) = nőci
dead easy (halálosan könnyű) = könnyű nő, könnyű menet
dish (étel) = csinos lány
dog (kutya) = csúnya nő
fluff (pihe) = szemrevaló nő
groupie = olyan lány, aki zenészek nyomában jár várva az alkalmat, hogy felkínálkozhasson neki
hot number (fórró szám) = szexis nő
libber = feminista nő
on the streets (az utcákon) = prostituált
prat = fiatal nő, csaj

skag = ronda nő

snatch = nő, mint szexuális tárgy

spring chicken (tavaszi csibe) = fiatal lány

Mint már említettem, Takács Erika szótára – címével ellentétben – nemcsak az angol és amerikai szlenget tartalmazza, de ízelítőt ad más angol nyelvterület szlengjéből is. Választott témakörömben ez leginkább ausztrál szleng kifejezéseket jelent, melyek között szintén található egy-két leleményes darab. Ausztráliában használatosak a következők:

band = prostituált

barren Joey = kurva

bart = erkölcstelen nő

dag = balfék, szerencsétlen alak

horn bag = jó bőr, csinos nő

lair/lare = jóképű fiatal férfi

matters-muncher = agresszív homoszexuális férfi

moll = prostituált

ocker = proli, munkás

ockerina = prolinő

piglet = csúnya tinilány

potato peeler = nő

quandong = asszony

ratbag = patkány, undorító alak

roaring = erőszakos homoszexuális férfi

sausage grapple = sokat onanizáló férfi

spunk rat = jóképű férfi

A nyelvi ötletességnek számos példáját találhatjuk mindkét szótárban a férfi/nő témával kapcsolatban. Bár a legtöbb "kényes területet" érint – homoszexualitás, prostitúció – mindig sikerül ezeket humorosan, ötletesen feloldania. Ilyen kifejezések a következők:

baby bear (kismedve) = rendőrnő – a rendőrökre használt 'bear' kifejezés párja

barbie doll (Barbie baba) = buta szöszi – szép, csinos, de üresfejű, buta lány vagy nő, utalva a népszerű babára

beach bum = strandon ismerkedő fiatal férfi

beach bunny (strandnyuszi) = strandon ismerkedő fiatal lány

bicycle (kerékpár) = prostituált

blondie (szőkeség) = buta szőke lány

blue boys (kék fiúk) = rendőrök – utalva az egyening színére

bra-burner (melltartó égető) = feminista – a feminista mozgalmak jelképes melltartóégetéseire való utalásként

brickhouse (téglaház) = nagymellű nő – a házhoz hasonlítással érzékeltetve a méreteket

bush bitch (bozótkurva) = ronda nő – egyben tanács arra nézve, hol próbáljon a nem túl szép hölgy elrejtőzni

canary (kanári) = énekesnő

damager (károkozó) = manager – tréfásan utalva arra, hogy a managerek sokszor több kárt okoznak, mint hasznot

desk jockey (asztalzsoke) = tintanyaló, hivatalnok – a hivatalában „vitézkező” ember

duchess (hercegnő) = zöldségárús felesége

face man (arcember) = jó külsejű fiatalember – akinek minden vonzó tulajdonsága a jóképűsége

four-letter-man (négybetűs ember) = seggfej, bunkó ember – utalva arra, hogy az illető menigen használ mást azon a bizonyos négy betűs szón kívül

gutless wonder = deszka nő, mellnélküli „csoda”

half a nicker = lelkes

hatchet man (szekercés ember) = az a személy, aki egy cégnél az elbocsátásokat közli

lady of the town (a város hölgye) = prostituált – az egész város nője

lady-in-waiting (várakozó nő) = állapotos nő

light bulb (fénybuborék) = állapotos nő – a has formájára utalva

public convenience (nyilvános kényelem) = prostituált – tipikus példája a szleng eufemizmusának

ramboid = rambós-fazon, izomagy

average greysuit (átlagos szürkeöltönyös) = átlagember

battle axe (csatabárd) = vén szatyor

gold digger (aranyásó) = olyan nő, aki gazdag pasikra vadászik

like the back of a bus (mint egy busz hátulja) = csúnya nő

Az angol-amerikai szleng tehát mutat átfedést egymással, azonban a mai napig vannak lényegi különbségeik is, melyek a több mint kétszáz éve különvált országokra, azóta külön fejlődő kultúrákra vezethetők vissza. Számos kifejezés – Whitman észrevételének helyességét bizonyítva – egyre inkább átkerülőben van a köznyelvbe, leginkább az Egyesült Államokban, ahol a szleng már eddig is nagy szerepet játszott a hön áhított nyelvi elkülönülésben. Annál is inkább, mert a szavakon túl létezik a nyelvtanban megnyilatkozó szleng is, mely mára az amerikai angol kialakulásához vezetett. Ennek ismertetése elég bonyolult lenne, de számos közös vonást mutat a szavakkal a forrásai tekintetében: nagy hatással volt rá a feketék és a peremterületek, az amerikai vidék beszéde.

Azon, hogy egy nép nyelve ily módon jött létre, Walt Whitman nem csodálkozik. Szerinte természetes dolog ugyanis, hogy „a nyelv nem a tanult emberek és a szótárírók elvont alkotása” (WHITMAN 2002:12), hanem élő, olykor műveletlen rétegek folyamatosan változó alkotása, amely legkönnyebben a szlengben érhető tetten.

Felhasznált irodalom

WHITMAN, Walt: A szleng Amerikában IN: A szlengkutatás 111 éve. Szerkesztette: Várnai Judit szilvia és Kis Tamás. Kossuth Egyetemi Kiadó. Debrecen. 2002

PÉTER Mihály: „Húsz év múlva” – Régebbi és újabb gondolatok a szlengről IN: Mi a szleng? – Tanulmányok a szleng fogalmáról. Szerkesztette: Fenyvesi Anna, Kis Tamás és Várnai Judit Szilvia. Kossuth Egyetemi Kiadó. Debrecen. 1999

KÖVECSES Zoltán: Az amerikai szleng IN: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. Szerkesztette: Kis Tamás. Kossuth Egyetemi Kiadó. Debrecen. 1997